

[Snapshot]

Nie Bądź
Głuchy
na Kulturę

www.kulturagluchych.pl

Snapshot dla jednostek publicznych (w tym Jednostek Samorządu Terytorialnego)

MIĘDZY USZAMI

KRAKOWSKA FUNDACJA ROZWOJU
EDUKACJI NIESŁYSZĄCYCH
IM. MARKA MAZURKA

lider projektu:

far beyond business

partner projektu:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

dofinansowanie:

Brief

Jednostki publiczne, w szczególności system oświaty, znajdują się zarówno w początkowych etapach socjalizacyjnych i kulturowych osób g/Głuchych, jak i w etapach kolejnych. Z przykrością należy stwierdzić, że nie ma w Polsce instytucji publicznej, która została powołana jedynie do obsługi osób Głuchych. Niedawno powołana Polska Rada Języka Migowego nie jest odrębnym podmiotem prawnym, lecz stanowi organ doradczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.

Podmioty działające na rzecz osób głuchych w Polsce

A. O zasięgu ogólnopolskim:

1. Polska Rada Języka Migowego przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej
2. Zespół ds. osób g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich
3. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niestyszających
4. Ogólnopolskie organizacje społeczne
5. System oświaty

B. O zasięgu lokalnym:

1. Lokalne placówki oświatowe
2. Działające lokalnie organizacje pozarządowe

Warunki uczestnictwa w kulturze osób głuchych

1. Wykształcenie liderów społeczności głuchych, liderów organizacji działających na rzecz społeczności głuchych.
2. Wypracowanie systemu koordynacji działań pomiędzy organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób głuchych.
3. Przestrzeganie przyjętej 19 sierpnia 2011 roku nowelizacji ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się, w szczególności w zakresie:
  - a. Usprawnienia skuteczności przepisów dotyczących dostępności do tłumaczy języka migowego, tak by nie były to martwe przepisy;
  - b. Rozszerzenie prawa do dostępu tłumaczy także na instytucje kultury;
  - c. Potraktowania Głuchych jako mniejszości kulturowej i językowej.
4. Instytucjonalizacja Kultury Głuchych, np. poprzez otwarcie muzeum historii kultury Głuchych połączonego z biblioteką i ośrodkiem dokumentacji tej kultury.

Można wyodrębnić kilka rodzajów instytucji publicznych działających na rzecz osób Głuchych i ich uczestnictwa w kulturze. Podstawowym kryterium jest zakres zadań danego podmiotu publicznego. Według tego kryterium pierwszą grupę stanowią instytucje działające w sferze kultury. Drugą grupę stanowią wyspecjalizowane podmioty działające na rzecz osób Głuchych. W związku z tym, że sytuacja prawna osób niesłyszących w Polsce jest regulowana w znacznym stopniu przez przepisy dotyczące osób niepełnosprawnych, to przede wszystkim instytucje powołane do działań na rzecz osób niepełnosprawnych zaliczają się do tej grupy. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że nie ma w Polsce instytucji publicznej, która została powołana jedynie do obsługi osób Głuchych. Trzecią grupę stanowią podmioty o kompetencjach ogólnych albo specjalizujące się w innej dziedzinie, które jednak również wykonują zadania na rzecz uczestnictwa osób niesłyszących w kulturze. Przykładem tego rodzaju podmiotów są wszystkie organy jednostek samorządu terytorialnego.

Podział Instytucji działających na rzecz uczestnictwa w kulturze osób Głuchych

A. Instytucje ogólnopolskie

1. Polska Rada Języka Migowego (Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej)

Polska Rada Języka Migowego nie jest odrębnym podmiotem prawnym, lecz stanowi organ doradczy ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (czyli obecnie Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej). Pełni ona funkcję forum współpracy przedstawicieli organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych na rzecz osób niesłyszących i niedosłyszących. W skład 17 osobowej Polskiej Rady Języka Migowego wchodzi m.in. przedstawiciele ministrów właściwych do spraw: oświaty i wychowania, nauki i szkolnictwa wyższego, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, spraw wewnętrznych, informatyzacji oraz przedstawiciel Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji.

Do zakresu działania Rady należy:

1. ustalanie rekomendacji w celu prawidłowego stosowania komunikacji migowej;
2. upowszechnianie i promowanie wiedzy o języku migowym poprzez wspieranie inicjatyw promujących rozwiązania na rzecz osób uprawnionych i upowszechniających rozwiązania wspierające komunikowanie się;
3. sporządzanie opinii o funkcjonowaniu przepisów ustawy, opiniowanie projektów dokumentów rządowych w zakresie dotyczącym funkcjonowania osób uprawnionych;

4. wskazywanie propozycji rozwiązań wpływających na funkcjonowanie osób uprawnionych, w tym związanych ze stosowaniem PJM, SJM i SKOGN.

Rada ma jedynie charakter doradczy, nie dysponuje ona żadnymi środkami, które można przeznaczyć na rzecz osób niesłyszących. Warto też zauważyć, że w określonych w ustawie o języku migowym i innych formach komunikacji zadaniach Polskiej Rady Języka Migowego nie ma mowy o traktowaniu języka migowego jako dziedzictwa kulturowego. Dla porównania Rada Języka Polskiego nie jest jedynie organem doradczym jednego z ministerstw – ma między innymi postawione za zadanie „otaczanie szczególną opieką kulturę języka polskiego w nauczaniu szkolnym”.

2. Zespół ds. osób g/Głuchych (przy Rzeczniku Praw Obywatelskich)

Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) jest jednoosobowym organem władzy państwowej, do którego można się odwoływać w sprawie naruszenia praw i wolności jednostki. Z założenia rzecznik zajmuje się przypadkami łamania praw wszystkich obywateli. Niemniej jednak urzędująca na tym stanowisku od 2010 roku prof. Ewa Lipowicz jako jeden z priorytetów swojej pracy przyjęła działania na rzecz osób z niepełnosprawnością, co przejawiało się między innymi w powołaniu w 2013 roku Zespołu ds. osób g/Głuchych. Celem Zespołu jest zbieranie informacji dotyczących osób g/Głuchych oraz spraw, które stanowią naruszenie ich praw obywatelskich. W jego skład wchodzi 17 osób – działacze organizacji pozarządowych, naukowców i przedstawiciele RPO – z których większość to osoby g/Głuche.

Zespół postanowił, że swoją działalność skoncentruje na następujących obszarach, w których może dochodzić do dyskryminacji g/Głuchych:

1. Edukacja
2. Szkolnictwo wyższe
3. Dostępność
4. Kwestie medyczne
5. Głusi a rynek pracy
6. Specjaliści i ich decyzje a g/Głusi
7. Kwestie społeczne
8. Kultura Głuchych

Należy odnotować, że w odróżnieniu od Polskiej Rady Języka Migowego Zespół ds. osób g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich explicite deklaruje, że w polu jego działań znajduje się problematyka kultury Głuchych. Niemniej jednak trzeba pamiętać, że głównym celem działań

Zespołu nie jest animacja życia kulturalnego g/Głuchych i promocja kultury Głuchych, lecz dbanie, aby w tym zakresie nie dochodziło do łamania obowiązujących praw. Ponadto warto zauważyć, że w odróżnieniu od Polskiej Rady Języka Migowego Zespół ds. osób g/Głuchych nie jest ciałem ustawowym i Rzecznik Praw Obywatelskich w każdej chwili może go zlikwidować.

3. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Polska Rada Języka Migowego oraz Zespół ds. osób g/Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich to aktualnie jedyne ciała powołane przy organach administracji publicznej wyłącznie do reprezentowania interesów osób niesłyszących. Oprócz nich istnieją jednak instytucje podejmujące działania na rzecz społeczności głuchych w ramach inicjatyw skierowanych do większej grupy obywateli. Szczególne znaczenie ma tu Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). Jest to organ wspierający rehabilitację i zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Z funduszu mogą korzystać również osoby g/Głuche z orzeczeniem o niepełnosprawności. Środki znajdujące się w dyspozycji PFRON przeznaczane są przede wszystkim na wspieranie rehabilitacji oraz aktywizacji zawodowej. W pewnych przypadkach jednak działania te mogą mieć wpływ na zwiększenie uczestnictwa osób g/Głuchych w kulturze. Przykładem takich działań jest dofinansowanie tłumaczy dla niesłyszących uczniów i studentów.

4. Inne jednostki

Również inne podmioty organizujące konkursy grantowe oraz delegujące zadania zleczone mogą podjąć decyzję o przyznaniu dofinansowania projektom zakładającym działania na rzecz rozwoju kultury Głuchych i zwiększenia dostępu do kultury osobom g/Głuchym. Przykładem może być przyznanie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Obserwatorium kultury środków na realizowany przez Krakowską Fundację Rozwoju Edukacji Niesłyszących im. Marka Mazurka „Między Uszami” projekt: Nie Bądź Głuchy na Kulturę - Analiza szans i barier dla uczestnictwa głuchych w życiu kulturalno-artystycznym, który oprócz prac badawczych, zakłada aktywizację kulturową Głuchych. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego finansowało także działania Fundacji Kultura bez Barrier, która dostosowuje do potrzeb niesłyszących wybrane filmy i przedstawienia teatralne oraz muzea w kilku miastach Polski.

Należy zaznaczyć, że tego rodzaju wsparcie często nie ma charakteru cyklicznego i zazwyczaj projekty realizowane na rzecz osób z niepełnosprawnością sensoryczną nie są traktowane strategicznie/priorytetowo (nie ma m.in. dodatkowych punktów strategicznych albo zagwarantowanej puli na działania dla tej grupy docelowej).

5. System oświatowy

W całym sektorze publicznym najistotniejszą kategorię instytucji upowszechniających kulturę wśród osób g/Głuchych stanowią szkoły. Poszczególne placówki dydaktyczno-oświatowe – podstawowe, ponadpodstawowe, specjalne i integracyjne – współtworzą ogólnopolski system oświatowy, z którym przynajmniej kilkunastoletni kontakt mają niemal wszystkie osoby niesłyszące. Szkolnictwo, poza oczywistą funkcją edukacyjną, odgrywa rolę integracyjną, selekcyjną, opiekuńczą, adaptacyjną i kulturową, która polega na wprowadzeniu wychowanków w świat wartości kulturowych, uczeniu ich pojmowania, korzystanie z nich w życiu. Zgodnie z tą koncepcją szkoła powinna nadawać życiu ludzi sens zawarty w wartościach kultury.

W Polsce istnieje 39 szkół podstawowych i gimnazjów dla niesłyszących i słabosłyszących. Istnieją też 24 szkoły ponadgimnazjalne stworzone specjalnie dla tej grupy uczniów. Są one zlokalizowane w wybranych ośrodkach, tam gdzie już funkcjonują szkoły podstawowe.

Najstarszą – i prawdopodobnie najbardziej zakorzenioną w świadomości społecznej – placówką oświatową osób g/Głuchych stanowi założony w 1817 r. z inicjatywy ks. Jakuba Falkowskiego Instytut Głuchoniemych w Warszawie, obecnie mieszczący się przy Placu Trzech Krzyży. Oprócz tego niesłyszący kształcą się w szkołach specjalnych z osobami z innymi niepełnosprawnościami, a także w szkołach powszechnych. Należy zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch dekadach coraz większy odsetek uczniów g/Głuchych uczęszcza do szkół masowych, co ma niebagatelny wpływ na ich wzory uczestnictwa w kulturze.

Realizacja misji kulturowej przez placówki oświatowe przybiera różne formy i różni się istotnie w poszczególnych szkołach. W dużej mierze wpływa na to polityka edukacyjna podmiotu prowadzącego szkołę, priorytety określone przez dyrekcję szkoły i aktywność kadry dydaktycznej. Na podstawie analizy stron internetowych wybranych szkół do najczęściej spotykanych rodzajów aktywizacji kulturowej uczniów niesłyszących można zaliczyć:

- zajęcia z języka polskiego, plastyki itp.;
- przygotowywanie występów, jasełek, akademii, itp.;
- koła zainteresowań (np. plastycznych albo teatralnych);
- wystawy prac plastycznych uczniów;
- wycieczki do instytucji kultury (muzea, itp.);
- wycieczki do miejsc pamięci i zwiedzanie obiektów historycznych;
- wymiana młodzieży.

Podsumowując należy zaznaczyć, że znaczenie placówek oświatowych nie polega tylko na przybli-

żaniu dziedzictwa kulturowego i animowaniu uczestnictwa w różnych wydarzeniach kulturowych. Olbrzymie znaczenie ma również stwarzanie warunków i zachęcanie do podjęcia prób twórczych przez wychowanków. Potwierdzają to przeprowadzone w ramach projektu Nie bądź głuchy na kulturę wywiady grupowe z niesłyszącymi twórcami, z których wyraźnie wynika, że wychowawcy w placówkach oświatowych często dostrzegali talent przyszłych artystów i inspirowali do pracy twórczej.

B. DZIAŁANIA PODMIOTÓW LOKALNYCH

W zakresie animowania życia kulturalnego osób Głuchych na poziomie jednostek samorządu terytorialnego polityka poszczególnych podmiotów ma podobny charakter. Jest to przede wszystkim wsparcie pośrednie. Można wyróżnić dwie formy pośredniego wspierania animacji życia kulturowego osób niesłyszących. Pierwszą z nich jest prowadzenie placówek oświatowych i kulturalnych, które realizują tego rodzaju zadania. Zgodnie z tym, co zostało stwierdzone powyżej, niezwykle ważna jest zwłaszcza rola placówek oświatowych, które stanowią najistotniejszy element systemu aktywizacji kulturalnej osób niesłyszących. Samorządowi przypada istotna rola w zakładaniu i prowadzeniu placówek oświatowych. Gminy odpowiadają za placówki przedszkolne i podstawowe, a powiaty za placówki ponadpodstawowe oraz za podstawowe i ponadpodstawowe placówki specjalne. Organy prowadzące szkoły odpowiadają przede wszystkim za zapewnienie warunków do działania szkołom oraz ich finansowanie. Od tych czynników pośrednio zależy może liczba i skala inicjatyw na rzecz uczestnictwa w kulturze Głuchych uczniów. W analogiczny sposób organy reprezentujące jednostki samorządu terytorialnego wspierają działania ośrodków kultury. Należy jednak zaznaczyć, że w trakcie analizy ogólnodostępnych danych o funkcjonowaniu lokalnych ośrodków kultury znaleziono tylko pojedyncze przykłady działań na rzecz osób Głuchych. Przykładami takich działań są:

- Organizowane przez Raciborskie Centrum Kultury wraz z lokalnym oddziałem PZG plenery malarskie, wystawy i inne spotkania. PZG wymieniane jest również jako jedna z licznych organizacji biorących udział w przygotowaniach do organizowanych przez Urząd Miasta Dniach Raciborza.
- Lubelski Ośrodek Kultury „Wzgórze Zamkowe” gości spotkania Stowarzyszenia Osób Niesłyszących, które są organizowane przez Ośrodek przy współpracy z Europejskim Centrum Obsługi Głuchych. Mają one na celu „stworzenie osobom niesłyszącym miejsca, w którym będą mogli spotkać się, porozmawiać o swoich problemach, zasięgnąć porady prawnej czy uzyskać pomoc w sprawach codziennych. Spotkania mają na celu także wprowadzenie tej grupy społecznej do aktywnego życia w kulturze oraz życiu miasta Lubina”.

- Wejherowskie Centrum Kultury od czerwca do września 2014 roku realizuje projekt „Powrót do kina - umożliwienie korzystania z dorobku filmowego osobom niewidomym, słabowidzącym i niesłyszącym w Wejherowskim Centrum Kultury” dofinansowany przez Polski Instytut Sztuki Filmowej.
- Partnerem Europejskiego Festiwalu Sztuki Osób Niesłyszących organizowanego przez Oddział Łódzki PZG jest Łódzki Dom Kultury, a patronat nad Festiwalem objął Marszałek Województwa Łódzkiego.

Powyższe przykłady pokazują, że rola ośrodków kultury w animacji społeczno-kulturowej osób Głuchych jest zróżnicowana. W pierwszym i czwartym wypadku inicjatywy na rzecz niesłyszących wynikają z dobrej współpracy ośrodka kultury z lokalnym oddziałem organizacji pozarządowej (np. PZG) działającej na rzecz osób Głuchych. W drugim wypadku działania są wynikiem inicjatywy własnej ośrodka kultury, który realizuje je w ramach zadań własnych – taka sytuacja jest stosunkowo najrzadsza. W trzecim wypadku podstawą działań jest uzyskanie dofinansowania w ramach konkursu grantowego. Są to wówczas stosunkowo okazjonalne i krótkotrwałe inicjatywy. Biorąc to pod uwagę, należy podkreślić znaczenie szkół kształcących osoby niesłyszące, organizacji pozarządowych działających na rzecz Głuchych jako instytucji współpracujących z lokalnymi ośrodkami kultury. W świetle zebranych informacji wydaje się, że właśnie w wypadku współdziałania organizacji pozarządowych i szkół z ośrodkami kultury działania mają bardziej długofalowy charakter.

Druga forma pośredniego wsparcia aktywizacji kulturalnej Głuchych ze strony samorządów wiąże się właśnie z działalnością organizacji pozarządowych. Jednostki samorządu terytorialnego mają ustawowo wpisane zadanie wspierania organizacji pozarządowych. Najczęściej działania te przyjmują formę pozafinansową, tj. przekazania lokalu bądź innej pomocy rzeczowej na rzecz danej organizacji (np. kilka samorządów miejskich przekazało lokalnym oddziałom PZG komputery) albo finansową. W drugim wypadku coraz popularniejsze są w ostatnim okresie konkursy grantowe organizowane przez poszczególne organy jednostek samorządowych. Przykładem może być projekt „Aktywna młodzież mieszka w Warszawie” realizowany przez Zarząd Główny Polskiego Związku Głuchych ze środków Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy. Finansowe wsparcie organizacji pozarządowych jest popularnym narzędziem realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego, ale w zdecydowanej większości sytuacji dofinansowywane są krótkotrwałe, jednorazowe i tanie projekty. Na przykład Miasto Gdańsk wsparło „Program edukacyjno-turystyczny dla dzieci z wadą słuchu – poznajemy Pomorze” realizowany przez Oddział Pomorski PZG kwotą 1000 zł.

Podsumowując, rola jednostek samorządu terytorialnego w działaniach na rzecz uczestnictwa w kulturze osób niesłyszących ma charakter pośredni. Ze środków znajdujących się w gestii jed-

nostek samorządu terytorialnego finansowane są placówki oświatowe, które, jak zaznaczono wcześniej, odgrywają istotną rolę w animacji życia kulturalnego osób niesłyszących oraz ośrodków kultury, które w omawianym zakresie pełnią rolę wspomagającą. Oprócz tego jednostki samorządu terytorialnego dofinansowują w różnym stopniu działania organizacji pozarządowych. W ramach analizy nie znaleziono żadnych dowodów, iż jednostki samorządu powiatowego wdrażają długofalowe i systemowe programy na rzecz zwiększenia uczestnictwa osób niesłyszących w kulturze. Pośrednie wsparcie uczestnictwa osób Głuchych w kulturze ma zazwyczaj charakter doraźny i jednorazowy. Często wsparcie ma ograniczony (skromny) charakter, jednak istnieją dość duże różnice w tym zakresie pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządu terytorialnego. Na podstawie analizy można przyjąć tezę o następującej zależności: im prężniej działają organizacje pozarządowe skupiające osoby g/Głuche w danym regionie, tym większe wsparcie udaje się uzyskać w jednostkach administracji samorządowej. Dobrze zorganizowana grupa osób działająca na rzecz niesłyszących może nie tylko uzyskać wsparcie w ramach lokalnych dofinansowań organizacji pozarządowych, ale też inicjować pewne działania wspierające aktywizację osób Głuchych, placówki oświatowe i ośrodki kultury w ramach zadań własnych.

Warunki uczestnictwa w kulturze osób g/Głuchych

Mimo pewnych pozytywnych zmian w ostatnim okresie, wciąż istnieje wiele poważnych barier utrudniających uczestnictwo osób niesłyszących w kulturze. Z różnych powodów nie są też wykorzystywane w pełni możliwości oferowane w ramach aktualnie funkcjonującego systemu. Dlatego można wyróżnić kilka rodzajów działań, które pozwolą zoptymalizować działania na rzecz uczestnictwa osób Głuchych w kulturze. Dla porządku można wprowadzić rozróżnienie proponowanych rekomendacji na działania organizacyjne i systemowe.

Przez działania organizacyjne rozumiany jest sposób funkcjonowania środowiska Głuchych, a zwłaszcza organizacji pozarządowych działających na ich rzecz. Organizacje pozarządowe często pełnią funkcję podmiotów lobbujących na rzecz rozwiązania określonych problemów i wdrożenia pewnych działań. Dzięki organizacjom pozarządowym władze jednostek mogą dostrzec pewne problemy. Ponadto, organizacje pozarządowe mogą stać się również partnerem, którym jednostki samorządu zlecają pewne zadania albo pomagają w ramach wsparcia aktywności obywatelskiej. W Polsce mamy do czynienia z nową sytuacją, gdzie w ostatnim czasie powstało wiele organizacji działających na rzecz aktywizacji kulturowej Głuchych. Ich rozdrobniona struktura organizacyjna może prowadzić do słabego przepływu informacji (np. o otwieranych konkursach grantowych) w środowisku, które ma wspólne interesy oraz do niepotrzebnego powielania niektórych działań przez poszczególne organizacje. Można wręcz powiedzieć, że system konkursów

grantowych wprowadza konkurencję pomiędzy organizacjami, które łączy wspólny cel (działanie na rzecz aktywizacji kulturowej osób niesłyszących). Do tego dochodzi jeszcze fakt, że wiele organizacji zostało założonych niedawno i ich działacze nie mają wielkiego doświadczenia w zdobywaniu funduszy w konkursach grantowych. Należy zauważyć jednak, że coraz powszechniejsza jest wiedza o obecnym modelu finansowania działalności publicznej, powstają ciągle nowe organizacje i coraz liczniejsze są próby uzyskania funduszy poprzez wspomniane konkursy. Niemniej jednak można zakładać, że skuteczność zdobywania grantów jest bardzo zróżnicowana i w ten sposób pośrednio defaworyzuje się osoby zrzeszone w małych, lokalnych organizacjach, z regionów biedniejszych i ze stosunkową małą liczbą osób z odpowiednim wykształceniem i kompetencjami, które potrafiłyby odpowiednio przygotowywać wnioski grantowe. W tak zdiagnozowanej sytuacji wydaje się, że wskazane są dwa podstawowe kierunki działań:

1. Kształcenie liderów. W świetle przeprowadzonych w różnych grupach kulturowych badań nie ulega wątpliwości, że kompetencje oraz liczba liderów stanowi koło zamachowe działalności danego środowiska. Dlatego w celu zwiększenia skuteczności działań organizacji pozarządowych na rzecz aktywizacji kulturowej Głuchych konieczne jest wykształcenie kompetentnych liderów środowiska, którzy będą mobilizować do podjęcia inicjatyw. Z tego powodu wskazane jest nie tyle, aby przygotować projekt i uzyskać grant na jakieś pomijane do tej pory działania animacji kulturowej (choć to także może być istotna forma działania), ale też organizowanie ogólnopolskich cykli szkoleń z zakresu przygotowania wniosków grantowych, zarządzania projektami, fundraisingu, zarządzania zasobami ludzkimi oraz prawa czy rachunkowości, przeznaczonych dla członków organizacji zrzeszających osoby niesłyszące. Obrazowo można powiedzieć, że ten postulat sprowadza się do zasady: dać wędkę, a nie rybę. Dotychczas ten aspekt wspierania środowiska niesłyszących był całkowicie nieobecny.
2. Koordynacja działań organizacji pozarządowych. W jednym z poprzednich akapitów wskazane zostały już takie wady rozdrobnionej struktury organizacji pozarządowych jak słaby obieg informacji oraz zbędne powielanie niektórych działań. W sytuacji dominacji paradygmatu pluralizmu życia społecznego nie jest jednak możliwe przewyciężenie tych słabości poprzez powołanie jednej organizacji reprezentującej środowisko na zasadach podobnych do tych, na których funkcjonował Polski Związek Głuchych w okresie PRL. Jest natomiast możliwe stworzenie koalicji albo federacji niezależnych organizacji działających na rzecz środowiska niesłyszących. Ze względu na prawdopodobny opór części środowiska nie powinien to być PZG, lecz nowa organizacja zajmująca się nie tyle działalnością na rzecz aktywizacji kulturowej czy pomocy socjalnej, ale koordynacją współpracy. Taka platforma, działająca pod pewnymi względami podobnie do Stowarzyszenia Klon/Jawor, mogłaby stać się forum dla uczestniczących w nim organizacji, które pozwalałoby:

- wymieniać się informacjami m.in. o konkursach grantowych, zmieniających się przepisach prawnych;
- pomagać znaleźć krajowych i zagranicznych partnerów do konsorcjów projektowych (co pozwalałoby ubiegać się o większe fundusze);
- prowadzić bazę danych organizacji działających na rzecz g/Głuchych, a także projektów i dobrych praktyk;
- inicjować wspólne projekty realizowane symultanicznie w różnych regionach;
- organizować szkolenia dla liderów środowiska (m.in. takie, o których była mowa w poprzednim punkcie; sama organizacja-platforma mogłaby powstać jako efekt projektu kształcącego liderów);
- integrować środowisko;
- monitorować potrzeby środowiska g/Głuchych i konsultować działania organizacji na ich rzecz;
- koordynować lobbing środowiska niesłyszących w instytucjach politycznych.

Druga grupa rekomendacji dotyczy działań systemowych, przez które rozumie się zmianę uwarunkowań prawno-instytucjonalnych funkcjonowania osób niesłyszących w Polsce. W tym wypadku, w przeciwieństwie do pierwszej grupy rekomendacji, inicjatywy nie mają charakteru oddolnego, lecz wymagają podjęcia pewnych działań ze strony organów państwowych. Są to:

1. Nowelizacja ustawy o języku migowym i innych środkach komunikowania się. Przyjęta 19 sierpnia 2011 roku ustawa niewątpliwie świadczy o istotnej zmianie w polityce państwa wobec osób niesłyszących. Jest to pierwszy tego szczebla akt prawny mający znormalizować sytuację osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi. Reguluje on prawa do korzystania z tłumacza języka migowego oraz powołuje Radę Języka Migowego. Niemniej jednak ustawa nie jest wolna od wad. Po pierwsze, część przepisów o dostępności do tłumaczy języka migowego pozostaje martwa, co powinno prowadzić do przemyślenia rozwiązań proponowanych w ustawie, tak aby zwiększyć ich skuteczność. Po drugie, prawo osób niesłyszących do korzystania z tłumacza zostało w paragrafie 5. ustawy ograniczone jedynie do organów administracji publicznej, jednostek Państwowego Ratownictwa Medycznego, podmiotów leczniczych, jednostek Policji i Straży Pożarnej. Należy rozważyć rozszerzenie tych uprawnień również na inne instytucje, zwłaszcza na instytucje kultury. Efektem ustawy niekoniecznie ma być zatrudnienie tłumaczy przez wszystkie instytucje kultury w danym regionie (co byłoby bardzo drogim rozwiązaniem), ale określenie zasad korzystania z instytucji kultury dla osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi. Mankamentem ustawy jest również to, że w ogóle

nie bierze ona pod uwagę kulturowego aspektu wspomnianych niepełnosprawności. Dla porównania warto zwrócić uwagę, że w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym określono zasady korzystania z języka danej mniejszości jako języka pomocniczego, a ponadto w artykule 18. zagwarantowano cały katalog praw kulturowych obejmujący zobowiązanie władzy publicznej do podejmowania odpowiednich środków (przede wszystkim w postaci dotacji celowych lub podmiotowych) w celu wspierania między innymi:

- działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości;
- inwestycje służące zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości;
- wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku;
- wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości;
- ochronę miejsc związanych z kulturą mniejszości;
- działalność świetlicową;
- prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości;
- edukację dzieci i młodzieży realizowaną w różnych formach;
- propagowanie wiedzy o mniejszościach;
- inne zadania zmierzające do osiągnięcia celów, o których mowa w ust. 1, w szczególności realizowane w ramach programów wieloletnich.

Jak widać mniejszości narodowe i etniczne mają prawnie zapewniony szeroki wachlarz środków wspierania ich dziedzictwa kulturowego, którego nie gwarantuje się Głuchym postrzeganym jedynie przez pryzmat niepełnosprawności. Tymczasem istnieją podstawy pozwalające uznać kulturę Głuchych za kulturę mniejszościową. Uwzględnienie w aktach prawnych kulturowego wymiaru głuchoty pozwoliłoby uzupełnić socjalno-medyczne wsparcie kierowane do osób niepełnosprawnych o zapisy analogiczne do wyżej wymienionych, które ułatwiłoby ochronę oryginalnego dziedzictwa kulturowego g/Głuchych.

2. Instytucjonalizacja Kultury Głuchych. Jednym z instrumentów realizacji polityki państwa jest powoływanie wyspecjalizowanych instytucji przybierających różne formy organizacyjne, które mają długofalowo realizować określone zadania finansowane regularnie z dotacji budżetowych. Ustawa z 25 października 1991 roku o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej przewiduje, że instytucje kultury takie jak na przykład muzea, biblioteki, galerie sztuki

i ośrodki dokumentacji w różnych dziedzinach kultury powołuje minister właściwy dla spraw kultury i sztuki, inne naczelne lub centralne organy administracji państwowej albo wojewodowie. Takimi instytucjami są między innymi Instytut Książki, Polski Instytut Sztuki Filmowej, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Muzeum Narodowe w Warszawie czy Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej „Manggha” w Krakowie. Pod wieloma względami pożądanym byłoby utworzenie wyspecjalizowanej instytucji kultury zajmującej się, jak to określa przywołana uchwała w artykule 1., „tworzeniem, upowszechnianiem i ochroną” oryginalnego dziedzictwa kultury Głuchych. Muzeum historii kultury Głuchych połączone z biblioteką i ośrodkiem dokumentacji tej kultury mogłoby pełnić między innymi takie funkcje jak:

- edukacja słyszącej większości o sytuacji, problemach i twórczości niesłyszącej mniejszości (czyli funkcja podobna jak w wypadku Muzeum Historii Żydów Polskich);
- przełamywanie stereotypów, połączone z edukacją antydyskryminacyjną i promocją tolerancji poprzez organizację wspólnych wydarzeń artystycznych słyszących i niesłyszących uczniów i dorosłych;
- dokumentacja twórczości niesłyszących i promocja Głuchych twórców;
- aktywizacja kulturalna Głuchych i wspieranie ich twórczości.

Tego rodzaju instytucja mogłaby umożliwić realizację przynajmniej dwóch celów, które trudno jest osiągnąć organizacjom pozarządowym zaangażowanym w rozwój kultury Głuchych. Po pierwsze, za sprawą regularnego finansowania pozwoliłaby realizować cykliczne i długofalowe projekty kulturowe Głuchych. W ten sposób przełamana zostałaby zdiagnozowana wcześniej w tym rozdziale słabość obecnego systemu w postaci akcyjności i jednorazowości działań realizowanych w ramach konkursów projektowych. Taka instytucja mogłaby również do pewnego stopnia koordynować działania poszczególnych organizacji pozarządowych i organizować szkolenia dla liderów społeczności Głuchych, o których była mowa w jednym z poprzednich punktów rekomendacji. Po drugie, za sprawą stabilnego wsparcia budżetowego i statusu instytucji publicznej miałaby znacznie większe szanse stać się szeroko rozpoznawalną jednostką docierającą do większej liczby Głuchych oraz słyszących odbiorców i podejmującą długofalowe działania na zdecydowanie większą skalę niż pełne dobrej woli, ale pozbawione regularnego wsparcia organizacje pozarządowe. W tym miejscu warto dodać, że z przeprowadzonych w ramach niniejszego projektu badania sondażowego wynika, że również sami zainteresowani dostrzegają potrzebę stworzenia tego rodzaju instytucji, o czym świadczą wnioski zawarte w raporcie z tych badań.

Celowo zdecydowano się ograniczyć rekomendacje do wskazania tylko kilku, ale za to dalekosiężnych propozycji działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w kulturze osób Głuchych w Polsce. W trakcie zbierania danych coraz wyraźniejszy dla zespołu badawczego stawał się brak myślenia w szerszej perspektywie czasowej o uczestnictwie osób Głuchych w kulturze i miejscu kultury

Głuchych w polskim systemie kulturowym. Na dobrą sprawę nie ma w Polsce głębszej refleksji nad miejscem osób niesłyszących w kulturze. W ostatnich latach podejmowanych jest coraz więcej działań dotyczących aktywizacji kulturowej Głuchych, ale w dużej mierze mają one charakter doraźny. Takie oddolne inicjatywy odgrywają niezwykle istotną rolę w zaspokajaniu aktualnych potrzeb, ale nie zastąpią bardziej długofalowego działania, które pozwala w dłuższej perspektywie czasowej doprowadzić do głębszych zmian. Wskazane powyżej w 4 punktach rekomendacje są propozycją spójnego systemu, którego poszczególne elementy się zazębiają i razem mogą odmienić wzory uczestnictwa w kulturze Głuchych.

The image features two white line-art butterflies on a solid blue background. One butterfly is positioned in the upper left quadrant, and the other is larger and positioned in the lower right quadrant. The text 'KRAKÓW 2014' is centered between the two butterflies.

KRAKÓW 2014